

Wojciech
Śmieja

Homoseksualność i polska nowoczesność

Szkice o teorii, historii
i literaturze

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2015

**Homoseksualność
i polska nowoczesność
Szkice o teorii,
historii i literaturze**

NR 3274

Wojciech Śmieja

**Homoseksualność
i polska nowoczesność
Szkice o teorii,
historii i literaturze**

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2015

[Kup książkę](#)

Redaktor serii Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Przemysław Czapliński

Praca finansowana w ramach projektu badawczego Narodowego
Centrum Nauki MAESTRO 4, zatytułowanego: *Męskość w literaturze
i kulturze polskiej od XIX wieku do współczesności* (nr 2013/08/A/HS2/00058),
realizowanego na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach
Kierownik projektu: prof. zw. dr hab. Adam Dziadek

Spis treści

Wstęp	7
-----------------	---

Część pierwsza

Wokół Foucaulta. (Okruchy teoretyczne)

Rozdział 1. Historie (homo)seksualności. Od studiów gejowsko- -lesbijskich do <i>queer studies</i>	17
Rozdział 2. Powroty do Foucaulta. Wokół „narodzin homoseksu- alisty”	44
Rozdział 3. Sartre. Homoseksualność i filozofia egzystencji — wybrane problemy	67
Rozdział 4. Queerowanie Freuda, queerowanie Lacana. O quee- rowo-psychoanalitycznych użytkach i nieużytkach	87

Część druga

Skandale homoseksualne

Rozdział 1. Skandaliczny proces Oscara Wilde’a. Polskie echa . . .	105
Rozdział 2. Skandal homoseksualny i polska opinia publiczna. Sprawa Eulenburga na łamach wybranych tytułów prasy pol- skiej	130

Część trzecia

Geopoetyki męskiej seksualności

Rozdział 1. „Topografia pożądania” — konstruowanie prze- strzeni wokół homoseksualnych bohaterów polskiej prozy międzywojennej	157
--	-----

Rozdział 2. Lęk przestrzeni, przestrzenie wolności. „Topografia pożądania” w polskiej literaturze współczesnej	183
Rozdział 3. Ucieczka od heteronormatywności. Górskie pejzaże pożądania	198

Część czwarta

Jerzy Andrzejewski. Kwartet interpretacyjny

Rozdział 1. Kawalek tortu „Fedora”. Męskocentryczna wyobraźnia Jerzego Andrzejewskiego — rekonesans badawczy	219
Rozdział 2. Jerzy Andrzejewski — katastrofy ciała i odmowa sublimacji	249
Rozdział 3. „Pańskie towarzystwo smakuje gorzej niż gówno”. <i>Po tamtej stronie</i> Jerzego Andrzejewskiego — opowiadanie dwubiegunowe	275
Rozdział 4. Wobec zakazu kazirodztwa. O incesalnych motywach w twórczości Jerzego Andrzejewskiego	294

Część piąta

Ciała, teksty, lektury

Rozdział 1. Granice idylli. Obraz społecznego i kulturowego usytuowania płci w cyklu „Na wysokiej połoninie” Stanisława Vincenza	323
Rozdział 2. Erotyzacja relacji męsko-męskich w prozie Michała Choromańskiego	350
Rozdział 3. Między mężczyznami — socrealizm psychoanalizą podszyty. O twórczości Wilhelma Macha	378
Rozdział 4. Poza kategoriami. Nienormatywna erotyka w liryce Krzysztofa Boczkowskiego	404
Rozdział 5. Od ideologii ciała do cielesności zideologizowanej: Sport i literatura w latach 1918–1939 (wybrane przykłady) . . .	429
Bibliografia	455
Nota edytorska	471
Indeks nazwisk	473
Summary	483
Résumé	484
Zusammenfassung	485

Wstęp

W roku 2013 pojęcie „gender” przestało być neutralnym terminem ze słownika humanistyki i nauk społecznych. W wypowiedziach hierarchów Kościoła katolickiego, a także części polityków i publicystów, zostało ono uznane za największe zagrożenie dla tożsamości narodowej, chrześcijaństwa, kultury, „heteroseksualnej większości”, a przede wszystkim dzieci, wokół edukacji których toczono najkrwawsze publicystyczne boje. Powołano nawet specjalny Zespół Parlamentarny „Stop Idelologii Gender”, którego regulamin zakłada m.in.

- 4) Monitorowanie przeznaczania środków publicznych na rozwój i promocję ideologii gender.
- 5) Monitorowanie i dokumentowanie praktycznej realizacji ideologii gender w instytucjach życia publicznego i społecznego ze szczególnym uwzględnieniem placówek oświatowych i wychowawczych¹.

W polskiej humanistyce, a szczególnie literaturoznawstwie, w ślad za światowymi trendami zauważa się w ostatnich latach duże zainteresowanie tematyką płci kulturowej (*gender*) i seksualności, toteż skrajnie zideologizowane i populistyczne wypowiedzi uczestników debaty publicznej budzą zrozumiały opór większości środowiska akademickiego.

Uważam, że należy podjąć próbę dopatrzenia się w tej „debacie”² czegoś pozytywnego. Tym pozytywnym aspektem całej nieprzy-

¹ Za: [http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/zesp_stopgender/\\$file/zesp_stopgender.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/zesp_stopgender/$file/zesp_stopgender.pdf) (dostęp: 20.04.2013).

² Opatruję słowo „debatę” cudzysłowem, uznając, iż skala emocji, pomówień, przeinaczeń, manipulacji i często podłych insynuacji przekroczyła w dyskursie publicznym wszelkie dopuszczalne miary.

jemnej atmosfery i nagonki na „środowiska genderowe”, której przewodzili: senator Krystyna Pawłowicz, posłanka Beata Kempa i ks. dr hab. Dariusz Oko, jest dosyć przewrotne docenienie naszych — często dezawuowanych — badań. Okazało się, że we współczesnej humanistyce można mówić o społecznie zapalnych problemach, że nasze konferencje naukowe, artykuły i wewnętrzne spory są ważne nie tylko dla nas. Poczuliśmy/poczułyśmy, że to, co robimy, jest naprawdę istotne dla, jeśli nie ogółu, to choć znaczącej części społeczeństwa. Brutalnie atakowani/atakowane przekonałiśmy/przekonałyśmy się, że nasza praca ma sens i znaczenie nie tylko dla specjalistów, ale dla całej *polis*.

Błażej Warkocki rozpoczyna swoją ostatnią książkę od „rewolucyjnego” stwierdzenia, iż „wszyscy mamy różowy język”³. I precyzuje: „w pierwszym dziesięcioleciu nowego stulecia zaszło w polskiej kulturze coś niezwykłego, wybuchowego, czego konsekwencje być może nie są zupełnie jasne. Dokonał się przełom. Niewypowiadanie homoseksualności stało się przedmiotem debat, niekiedy — sensownych, często — pełnych przemocy. Samo słowo *homoseksualizm* z wyrazu tabuizowanego, czasami niemalże szibboletu, zamieniło się w gadżet telewizyjnych programów śniadaniowych”⁴.

Atak, którego doświadczamy, jest zjawiskiem jak najbardziej przewidywalnym — opisywanym w literaturze przedmiotu jako *backlash* — nieuniknione stadium dynamiki konfliktów i debat wokół seksualności i praw seksualnych. Znaleźliśmy się bowiem na dobre w „fazie dualizmu”, w której homoseksualność jest wypowiadana i konfrontowana ze stanowiskami konserwatywnymi i niechętnymi jej⁵. Cieszę się, że publikując moją pierwszą książkę (*Literatura, której nie ma. Szkice o polskiej „literaturze homoseksualnej”*, Kraków 2010), miałem możliwość uczestniczenia w tym przełomowym dla polskiej kultury i polskiego społeczeństwa ruchu wypowiadania niewypowiadalnego, nazywania tego, czego „nie ma”.

Książka *Homoseksualność i polska nowoczesność* stanowi kontynuację tamtych rozważań. Liczę, że również ona będzie przyczyniać się, choćby bardzo pośrednio, do postępu kulturowej i społecznej zmiany. Zarazem jednak książka ma charakter naukowy i funkcjonuje w naukowym kontekście. A kontekst ten zmienił się na

³ B. WARKOCKI: *Różowy język. Literatura i polityka kultury na początku wieku*. Warszawa 2013, s. 7.

⁴ Ibidem.

⁵ Określenie P. Leszkowicza. Zob. IDEM: *Przełamując hetero-matrix. Wojna seksualna w Polsce i kryzys praw człowieka*. W: *Homofobia po polsku*. Red. Z. SYPNIEWSKI, B. WARKOCKI. Warszawa 2004, s. 96—97.

przestrzeni ostatniej dekady ogromnie. Prace Błażeja Warkockiego, Izabeli Filipiak, Tomasza Kaliściaka, Piotra Oczki i Tomasza Nastulczyka, Tomasza Basiuka, Pawła Leszkowicza, Jacka Kochanowskiego, Barbary Czarneckiej, Krzysztofa Tomasika, Mateusza Skuchy, Sebastiana Jagielskiego i innych dowodzą, że pole badań nad „nienormalną seksualnością” jest naprawdę szerokie i wciąż jeszcze wiele na nim obszarów do zagospodarowania, zarówno w odniesieniu do teorii i historii seksualności, jak i do historii i interpretacji samej literatury i kultury.

Podobnie jak w przypadku *Literatury, której nie ma...* zajmuje się w *Homoseksualności i polskiej nowoczesności...* właściwie tylko jednym z wariantów nienormalnej seksualności — męskim pragnieniem. Czynie tak nie bez przyczyny — męski homoerotyzm w kulturze patriarchalnej, a taką niewątpliwie jest kultura polska, funkcjonuje na zupełnie wyjątkowych zasadach. Stanowi dla niej bezpośrednie zagrożenie. W odniesieniu do sztuki współczesnej dobitnie pokazał to Paweł Leszkowicz⁶. Każde niemotywowane heroizacją czy martyrologizacją przedstawienie nagiego męskiego ciała — brzmi teza Leszkowicza — było (i jest) niebezpieczne dla (hetero)patriarchalnej kultury. Dalej poznański historyk sztuki wskazuje na to, że to rzeczywisty bądź domniemany homoseksualny potencjał dzieła był właśnie tym, co wzbudzało silną, nieraz histeryczną, reakcję odbiorców (cenzurowanie, niszczenie, procesy sądowe).

Męskość, jakkolwiek by jej nie definiować, stanowiła do niedawna kategorię wyłączonej z obszaru zainteresowań humanistyki. Świadomie bądź nie — przypisywano jej transparentność ontologiczną, poznawczą, a nawet psychologiczną. Dopiero przedstawicielki i przedstawiciele feminizmu zakwestionowały/zakwestionowali „oczywistą oczywistość” męskości, lecz poza zakwestionowaniem samej zasady i wynikłego z niej układu ról płci w społeczeństwie i kulturze czy hierarchizacji pragnień niewiele uwagi poświęcali samej męskości⁷. Podobnie wyrosłe na gruncie feminizmu studia nad mniejszościowymi orientacjami/tożsamościami: studia gejowsko-lesbijskie czy *queer* częściej ukazują zjawiska denaturalizujące normę niż samą problematykę tego, co uznawane jest w danej kulturze za normalne.

⁶ P. LESZKOWICZ: *Nagi mężczyzna. Akt męski w sztuce polskiej po 1945 roku*. Poznań 2012.

⁷ O dwudziestowiecznych rewindykacjach męskości pisze obszernie R.W. Connel. Zob.: R.W. CONNELL: *Masculinities*. Berkeley—Los Angeles, 2005, s. 3—42.

Studia nad męskością to ostatnie ogniwo tego łańcucha rewindykacji kulturowych uroszczeń patriarchatu⁸. W przestrzeni polskiej humanistyki (zapóźnionej tu nieco względem nauk społecznych) pojawiły się zupełnie niedawno, ale za to w wielu miejscach naraz. Dla przykładu można wymienić wspomnianą już pracę P. Leszkowicza, a także książki Moniki Bolach⁹, Elżbiety Janickiej¹⁰, Tomasza Tomasika¹¹, monograficzne numery czasopism („Teksty Drugie”, „InterAlia”, „Studia Humanistyczne AGH”), konferencje naukowe i seminaria („Seksualność, męskość, edukacja. Panika moralna 2013/2014” w Gdańsku, „Oblicza męskości” w Sosnowcu), granty naukowe (efekt jednego z nich stanowi niniejsza praca). Zbieżność jest zupełnie nieprzypadkowa: fakt, iż tak różne inicjatywy pojawiają się spontanicznie w różnych miejscach, świadczy najlepiej o tym, że studia nad męskością nie są, jak chcieliby rzecznicy tradycji, „przemysłem dekonstrukcji polskości” (termin Piotra Skwiecińskiego), ale wynikają z autentycznej potrzeby przemyslenia kultury, w której żyjemy, jej podstaw, zasad, możliwości i ograniczeń, jej uniwersalności i partykularności.

Choć moja praca wyrasta z obszaru zainteresowań charakterystycznego dla studiów *queer*, moją intencją jest przekroczenie ich horyzontu, języka i, jeśli można tak powiedzieć, metodologii. Przyświeca mi „analiza węzłowych dla kultury polskiej punktów przygody z męskim pożądaniem” (określenie Przemysław Czaplińskiego), wśród których można wymienić:

- wczesnonowoczesne próby zdefiniowania homoseksualności i powiązania nacjonalizmu z homofobią;
- mitologizowanie wspólnot przednowoczesnych (u tak różnych pisarzy jak Stanisław Vincenz i Wilhelm Mach);
- instrumentalizację i włączenie relacji męskich w polityczne utopie (przedwojenna faszyzacja cielesności, powojenna emancypacja z układu rodzinnego/próba jego rozszerzenia);
- ucieczkę od heteronormatywności i wirtualizację przestrzeni dla seksualności nienormatywnej.

⁸ O związkach między studiami nad męskością a badaniami nad mniejszościami pisze B. TRAISTER: *Academic Viagra. The Rise of American Masculinity Studies*. „American Quarterly” 2000, No 2, Vol. 52, s. 274–304.

⁹ M. BOLACH: *Płeć jako agrafta. O twórczości Witolda Gombrowicza*. Toruń 2009.

¹⁰ E. JANICKA: *Sztuka czy naród? Monografia pisarska Andrzeja Trzebińskiego*. Kraków 2006; EADEM: *Festung Warschau*. Warszawa 2011. W obu przypadkach chodzi nie o całe książki, a jedynie o ich fragmenty. Szczególnie rozdział *Festung Warschau* poświęcony interpretacji *Kamieni na szaniec* wzbudził szeroki publicystyczny odzew.

¹¹ T. TOMASIK: *Wojna — męskość — literatura*. Słupsk 2013.

Zdaje sobie sprawę z tego, że praca, w której przeplatają się dwie, jak to starałem się ukazać, drażliwe kategorie: męskość i homoseksualność, niesie z sobą pewne ryzyko. Podejmuję je jednak, wierząc, że mój opis związków „homoseksualności i polskiej nowoczesności” stanowi uzupełnienie naszego stanu wiedzy o polskim modernizmie, w którym nieustannie toczy się gra między ekskluzją, inkluzją a dyskluzją męskiego pragnienia.

Choć przedstawiony zbiór tekstów można porządkować według sformułowanych układów (porządek kolejnych „węzłowych punktów” lub porządek ekskluzja — inkluzja — dyskluzja), decyduje się na układ nieco inny. Nazwałbym go układem niedomkniętym — każda z pięciu części książki w mojej intencji jest otwarta na kontynuację i dopowiedzenia. Przyjmując któryś z konkurencyjnych porządków, stwarzałbym, jak sądzę, wrażenie domknięcia i nieco sztucznej „monografizacji” zagadnienia. Ważniejsze niż taka wysilona „monografizacja” wydaje mi się zaznaczenie swojego głosu w dotychczasowych dyskusjach i otwarcie pól dla nowych przestrzeni polonistycznych debat. Tytuł mojej pracy może być więc nieco mylący: „homoseksualność i polska nowoczesność” zdaje się bowiem sugerować domknięcie teoretyczne i monograficzność ujęcia, a więc cechy typowe raczej dla podręcznika akademickiego, którym moja książka z pewnością nie jest. Decydując się na takie brzmienie tytułu, brałem pod uwagę dosyć szeroko zakrojony obszar badań (parafrazując tytuł rozprawy Davida M. Halperina, obejmuje on „sto lat homoseksualności”: od pojawienia się terminu „homoseksualizm” przy okazji skandali początku stulecia po współczesne dyskusje wokół tego pojęcia i implikowanego przez nie binaryzmu i redukcjonizmu w odniesieniu do ludzkiej seksualności)¹², a także przekonanie, że prezentowane w książce szkice uzupełniają naszą wcale już niemалą wiedzę na temat zmagania się dwudziestowiecznych estetyk z Innością homoseksualności.

W pierwszej z pięciu części mojej książki, „Wokół Facaulta. (Okruchy teoretyczne)”, koncentruję się na zagadnieniach teoretycznych i metodologicznych. Artykuły w niej pomieszczone streszczają dyskusje wokół historii seksualności, metodologii (konstrukcjonizm a esencjalizm), statusu psychoanalizy i jej relacji z teorią *queer*. Najważniejszym postulatem, jaki w efekcie przeglądu tych dysput stawiam, jest postulat rozwijania wiedzy lokalnej. Recepcja badań zagranicznych miała i ma ciągle często charakter bezkrytyczny

¹² Zob. H. BECK: *Missing from Masculinity Studies: Aesthetics, Erotics, Existence*. „Masculinities Journal” 2014, No 20, s. 6—30.

— wskutek czego adaptowano w polskim kontekście niezupełnie adekwatne schematy poznawcze, uznając np., że kategoria „homoseksualista” rodzi się w polskim społeczeństwie i polskiej kulturze w taki sam — opisany przez Michela Foucaulta — sposób (i w tym samym czasie), jak w Niemczech czy we Francji. Zapomina się przy tym, że opis Foucaulta nie jest jedynym możliwym i że sam Foucault traktował go jako mocno szkicowy, wymagający doprecyzowań. Bez względu na to, w jakim stopniu uznajemy wyrażoną w *Woli wiedzy* koncepcję Foucaulta za uprawomocnioną, nie możemy przejść nad nią do porządku dziennego. Opisanie polskiego wariantu „historii seksualności” jest palącym zadaniem — nieodrobienie go oznaczać będzie zaniedbanie bardzo istotnego obszaru naszej kulturowej samowiedzy.

Chęci pisania o polskim wariantcie „historii seksualności” czynię zadość w drugiej części mojej książki — „Skandale homoseksualne”. Omawiam tu dwa z nich z przełomu XIX i XX wieku: skandal ks. Filipa Eulenburga i proces Oscara Wilde’a. Oba skandale na europejską skalę przedstawiam w kontekście polskiej opinii publicznej i ówczesnej polityki. Korzystam z dokumentów z epoki: prasy, opracowań popularyzatorskich itp. Przedmiotem pogłębionej refleksji jest relacja zachodząca pomiędzy dyskursywnie konstytuowaną tożsamością seksualną i płciową a permanentnie zagrożoną wówczas polską tożsamością narodową, co szczególnie mocno widać w przypadku recepcji skandalu Eulenburga.

W kolejnych trzech częściach moje zainteresowania skupiają się już wyłącznie na literaturze. Na część „Geopoetyki męskiej seksualności” składają się trzy szkice, w których analizuję związki między przestrzenią a ekspresją pożądania od czasów międzywojnia aż do współczesności. Analiza tych związków wydaje mi się interesująca, gdyż badania zachodnioeuropejskich i amerykańskich historyków seksualności wskazują na tendencję do wytwarzania wielkomiejskich enklaw wolności i homoseksualnych gett z przynależnymi do nich wzorcami zachowań i subkulturami, podczas gdy w polskiej agrarnej kulturze miejsca tego typu nie miały możliwości się ukonstytuować. Wobec tego należy postawić pytanie o to, gdzie, w jakiej przestrzeni w polskiej kulturze nienormatywne pożądanie może się uobecnić i jak ta przestrzeń jest/była zapisywana w literaturze. Warto postawić też pytanie o konsekwencje kulturowe takiego kształtowania przestrzeni.

W czwartej części „Jerzy Andrzejewski — kwartet interpretacyjny” koczuję się na lekturze twórczości tego, nieco dziś zapomnianego, pisarza. Autor *Popiołu i diamentu* nie doczekał się dotychczas lektury genderowej ani tym bardziej queerowej z praw-

dziwego zdarzenia. Cztery zbliżenia do Andrzejewskiego, które tu podejmuję, stanowią taką próbę. Pisarz skazany na literacki czyszciec po śmierci, a za życia interpretowany przez pryzmat polityczności, w nowej lekturze okazuje się tragicznym odmieńcem, a jego twórczość — zapisem odrzucenia, erotycznych obsesji i samoponiżeń. Dzieło Andrzejewskiego w opisie zmagania polskiej nowoczesności z innością homoerotyzmu ma rangę porównywalną jedynie z rangą dzieł Iwaszkiewicza i Gombrowicza — swoimi szkicami chciałbym rozpocząć dyskusję nad rewaloryzacją twórczości autora *Bram raję*. Nawet jeśli ma ona w moim opisie jedynie partykularny charakter, to życzyłbym sobie (a przede wszystkim życzyłbym tego Andrzejewskiemu), żeby, tak jak się to stało w przypadku Jarosława Iwaszkiewicza dzięki pracy Germana Ritza, te nowe i partykularne odczytania przywróciły pisarzowi należną mu rangę i zainteresowanie współczesnej wspólnoty czytelniczej.

Na ostatnią część książki („Ciała, teksty, lektury”) składają się szkice o homoseksualnych postaciach i motywach w twórczości Stanisława Vincenza, Michała Choromańskiego, Wilhelma Macha i Krzysztofa Boczkowskiego, a także szkic poświęcony „ideologii ciała” w literaturze międzywojnia. Podejmowane tu lektury są co prawda izolowane, ale, występując jedne obok drugich, dowodzą, że nawet jeśli nie „wszyscy mamy różowy język”, to jednak można go — ten „różowy język” — usłyszeć w naszej literaturze znacznie częściej, niż nam się wydaje.

Choć na okładce książki widnieje jedno nazwisko, to jej ostateczny kształt zawdzięczam wielu osobom, którym chciałbym tu serdecznie podziękować. Przede wszystkim podziękowania kieruję do prof. dr hab. Krzysztofa Kłosińskiego, który dawno, dawno temu zachęcił mnie do podjęcia badań nad literackimi reprezentacjami/konstrukcjami homoseksualności, z kolei prof. dr hab. Krystyna Kłosińska i prof. zw. dr hab. Adam Dziadek, dr Filip Mazurkiewicz i dr Tomasz Kaliściak, a także mgr Dawid Matuszek w trakcie seminaryjnych dyskusji inspirowali moje myślenie, wskazywali wiele cennych źródeł, pomagali odkrywać nowe aspekty omawianych zagadnień. Nie mogę nie wspomnieć prof. dr. hab. Przemysława Czaplińskiego, który pozwolił mi spojrzeć na moją pracę, której słabości znam aż nadto dobrze, w zupełnie inny sposób, dodał mi odwagi, którą, mam nadzieję, widać już w samym tytule. Ów tytuł zawdzięczam właśnie sugestii Prof. Czaplińskiego. Na koniec (traktujcie proszę ten koniec umownie) dziękuję bliskim: mamie, żonie, dzieciom, przyjaciółom — wszystkim, którzy musieli znosić moje „męki twórcze”, zapracowanie, nieobecność.

Nota edytorska

Niektóre zamieszczone w zbiorze studia, powstałe w ostatnich kilku latach, są zmienionymi wersjami pierwotnych szkiców interpretacyjnych, które już ukazały się drukiem:

Granice idylli. Obraz społecznego i kulturowego usytuowania płci w cyklu „Na wysokiej połoninie” Stanisława Vincenza. „Pamiętnik Literacki” 2010, z. 1, s. 125–142.

Przeciw konstrukcjonistom. Teoria queer i jej krytycy. „Przestrzenie Teorii” 2010, nr 13, s. 223–244.

Sartre. Homoseksualność i filozofia egzystencji — wybrane problemy. „Studia Kulturowe” 2010, nr 1, s. 59–76.

Od ideologii ciała do cielesności zideologizowanej. Sport i literatura w latach 1918–1939 na wybranych przykładach. „Teksty Drugie” 2011, nr 4, s. 28–48.

Historie (homo)seksualności. Od studiów gejowsko-lesbijskich do Queer studies. „Przegląd Historyczny” 2012, nr 1.

Lęk przestrzeni, przestrzenie wolności. Topografia nienormatywnego pożądania w polskiej literaturze współczesnej. „Kultura Współczesna” 2012, nr 4, s. 165–176.

Topografia pożądania — konstruowanie przestrzeni wokół homoseksualnych bohaterów polskiej prozy międzywojennej (Iwaszkiewicz, Choromański, Breza, Gombrowicz). „Pamiętnik Literacki” 2012, z. 4, s. 83–100.

...psychologia ludzka łączy się z siłami nadprzyrodzonymi... — erotyzacja relacji męsko-męskich w prozie Michała Choromańskiego między fabularnym wabikiem a próbą psychologizacji. W: *Literatura popularna T. 1: Dyskursy wielorakie*. Red. E. BARTOS, M. TOMCZOK (CUBER). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2013.

- Queerowanie Freuda, queerowanie Lacana? O queerowo-psychoanalitycznych użytkach i nieużytkach.* „Śląskie Studia Polonistyczne” 2013, nr 1 (3), s. 115–128.
- Skandal homoseksualny i polska opinia publiczna — sprawa Eulenburga na łamach wybranych tytułów prasy polskiej.* „Teksty Drugie” 2013, nr 5, s. 311–329.
- Sprawa Oscara Wilde’a — skandal homoseksualny w oczach polskiej publicystyki.* W: *Skandal w kulturze europejskiej i amerykańskiej*. T. 1. Red. B. PŁONKA-SYROKA i in. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2013, s. 233–248.
- Ucieczka od heteronormatywności — górskie pejzaże pożądania.* W: *Góry i wędrowanie. Prace ofiarowane Profesorowi Tomaszowi Stępniewi*. Red. J. PACUŁA. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Naukowe Akademii Techniczno-Humanistycznej, 2013, s. 46–60.
- Jerzy Andrzejewski — katastrofy ciała i odmowa sublimacji.* „Pamiętnik Literacki” 2014, z. 3, s. 111–128.
- Poza kategoriami. Nienormatywna erotyka w liryce Krzysztofa Boczковского.* „Pamiętnik Literacki” 2014, z. 4, s. 67–86.
- Kawałek tortu „Fedora”. Męskocentryczna wyobraźnia Jerzego Andrzejewskiego — rekonesans badawczy (artykuł przyjęty do druku — „Teksty Drugie”).*

Indeks nazwisk*

- Abelove Henry 20, 21, 54, 88, 89,
458, 460, 461, 468
Abgarowicz Maria 233, 239
Agamben Giorgio 41
Ahmed Sara 257
Aldrich Robert 35, 467
Aliberti Francois Paul 297
Althusser Louis 46, 54, 83, 458
Amsterdamski Piotr 364, 464
Amsterdamski Stefan 37, 364, 458,
464
Anderson Benedict 36, 37, 458
Andrzejewski Jerzy 12, 13, 101,
219–319, 384, 385, 455, 459–68,
472, 478, 480, 482
Angelico Fra (właśc. Guido di Pietro
da Mugello) 419
Anioł Michał 58, 424
Anioł Michał Młodszy 58
Antos Włodzimierz 418
Antygona 91–93, 241, 247, 297, 459
Araszkiewicz Agata 308, 458
Archibald Elisabeth 306, 458
Arct Michał 107, 109, 110, 458
Artemidor 26
Augustyn, święty 302, 458

Bachelard Gaston 332, 458
Bachtin Michaił 340, 348
Bacon Francis 421
Baczyński Krzysztof Kamil 228,
233, 234, 236, 238, 239, 241, 242,
307, 319

Balzak Honoriusz de 60, 61
Banasiak Bogdan 18, 95, 460
Barale Michele A. 20, 54, 458, 460,
461, 468
Baranowski Bogdan 338, 458
Barcz Anna 257
Barnes Elisabeth 305, 461
Barney Clifford Natalie 35
Barré Jean-Luc 269, 458
Barthes Roland 46, 286, 407, 458
Bartos Ewa 238, 462, 471
Bartosz Agata 106
Basiuk Tomasz 9, 44, 465
Baudrillard Jean 41
Bauman Zygmunt 183, 191, 197,
458
Beauvoir Simone de 86, 131
Bech Henning 11, 158, 458
Bellow Saul, 58
Benabid Nadia 260, 463
Benkert Karl-Maria zob. Kertbeny
Karl-Maria
Bentham Jeremy 67
Bereś Stanisław 431, 459
Bereza Henryk 389, 390
Bergson Henri 116
Bernanos Georges 269
Bersani Leo 94, 95, 97, 99, 244, 248,
261, 262, 459
Berubé Allan 34, 158, 459
Bielski Konrad 436
Biernacki Eugeniusz 224, 228, 232
–234, 238, 317, 319

* Indeks nie zawiera nazwisk z porządku Bibliografii.

- Bismarck Otto von 134,
 Bloom Allan 58
 Błoński Jan 222, 332, 458, 459, 461
 Boczkowska Hanna 407
 Boczkowski Krzysztof 13, 211, 212,
 404–428, 455, 478, 480, 482
 Bolach Monika 10, 459
 Bondone di Giotto 419
 Borkowska Grażyna 405, 459
 Boswell John 24, 25, 27, 28, 55–59,
 63, 158, 262, 459
 Bourdieu Pierre 40, 41, 53, 80, 459
 Brand Adolf 137
 Brandys Kazimierz 226
 Bratny Roman 236
 Bravmann Scott 21, 22, 25, 62, 243,
 459
 Bray Alan 24, 30
 Breza, Tadeusz 176, 180, 181, 203,
 205, 269, 297, 379, 455, 471
 Bristow Joseph 32, 459
 Brodzka Alina 221, 459
 Broniewski Władysław 435, 436,
 437, 455
 Bruegel Pieter (starszy) 417
 Bryll Ernest 417
 Budrecki Lech 269, 389, 390, 461
 Bukowski Tadeusz 126, 127, 459
 Bunuel Louis 283
 Burek Tomasz 221, 459
 Butler Judith 18, 39, 42, 43, 44, 46,
 48, 50, 53, 54, 76, 80, 82, 83, 91, 92,
 93, 96, 196, 197, 240, 241, 247, 297,
 303, 306, 307, 308, 459,

 Carlyle Thomas 118
 Carpenter Edward 23, 26, 35, 62
 Chagall Marc 417
 Champagne Rosaria 306, 459
 Chauncey George 34, 35, 51, 64, 65,
 158, 459
 Choromański Michał 13, 163–165,
 202, 350–377, 456, 462, 467, 469, 471,
 478, 480, 482,
 Choroszy Jan A. 326, 468
 Chowaniok Michał 364
 Chudak Henryk 332, 458
 Chudoba Ewa 417, 418, 459
 Ciechanowicz Jerzy 200, 457
 Cieślak Robert 405, 407, 410, 421, 459

 Clément Catherine 88
 Clinton Bill 95
 Cocteau Jean 76
 Cohen E. 105, 460
 Connell Raewyn W. 9
 Conrad Joseph 299
 Courouve Claude 59, 107, 132, 148,
 200, 460
 Czapliński Przemysław 10, 13, 106,
 464
 Czarnecka Barbara 9
 Czechowicz Józef 231, 234, 273, 436,
 456

 d'Annunzio Gabriele 111
 Dante Alighieri 200, 325
 Darska Bernadetta 107, 163, 469
 Dąbrowska Maria 220, 229, 230
 Dąbrowski Mieczysław 220, 465
 Dean Tim 90, 460
 Debord Guy 41
 Delamare Philippe 69, 468
 Deleuze Gilles 87, 91
 D'Emilio John 20, 22–25, 33, 34, 36,
 54, 55, 460,
 Deotyma (Jadwiga Łuszczewska) 115,
 116
 Derrida Jacques 39, 41, 46, 76, 77
 Detka Janusz 220, 221, 460
 Diagilew Sergiusz 175, 375
 Dickens Charles 95
 Dmowski Roman (pseud. Wybra-
 nowski Kazimierz) 441, 448, 449,
 457
 Domeier Norman 137, 138, 140, 460
 Donoghue Eve 57
 Dostojewski Fiodor 299, 312
 Douglas Alfred 121, 361, 363, 374,
 375, 416
 Dover Kenneth J. 24, 26, 121, 262,
 460
 Drąg Bronisław 112, 203, 268, 379,
 466
 Drewnowski Tadeusz 382
 Dreyfuss Alfred 111, 130
 Drozdowski Mateusz 18, 467
 Dubarry Armand 132
 Duggan Lisa 54
 Duse Eleonora 111
 Dutka Elżbieta 163

- Dybczak Krzysztof 331, 462
Dyer George 421
Dynes Wayne R. 61, 131, 460, 467
Dziadek Adam 13
Dziurdzik Andrzej 332, 468
- Edelman Lee 95, 96, 311, 419, 460
Eder Richard 198, 460
Ehrenreich Barbara 278
Eiger Marek (Stefan Napierski) 229, 232, 234, 273
Elbe Lili von 137
Elia John P. 40, 461
Eliade Mircea 327, 460
Eliot Thomas Stearns 404
Ellis Havelock 63
Eribon Didier 35, 39, 48–51, 53, 55, 56, 61, 64, 68, 79–84, 87, 91, 97–100, 131, 157, 158–160, 243, 244, 297, 298, 460
Ernst Jakob 137, 138
Escoffier John 54
Eulenburg Filip von 12, 35, 36, 38, 64, 100, 105–107, 129, 130–153, 457–458, 460, 463, 467, 472, 477, 479, 481
- Fabian A. 132, 463
Fabre Jean 281
Faderman Lilian 162, 460
Falski Maciej 190, 262, 282, 463
Faryno Jerzy 181, 463
Feldmanowa Maria 117, 160, 465, 468
Ferens Dominika 44, 465
Ferrer Marco 283
Filipiak Izabela 9, 45, 195, 196, 202, 456
Firestone Sulamith 308
Fischer F.P. 133
Fish Stanley 79
Fisher Dominique D. 132, 466
Fisher Trevor 105, 460
Fiut Aleksander 203, 379, 380, 381, 391, 392, 399, 403, 460
Flaubert Gustave 83
Flukowski Stefan 438–440, 456
Ford Jane M. 304, 305, 460
Forde John 54
Foucault Michel 11, 12, 17–101, 131, 160, 171, 262, 460, 461, 477, 479, 481, 482
- Fourier Charles 458
Frazer James 303
Freud Sigmund 42, 87–91, 93–95, 97, 99, 101, 142, 176, 178, 237, 259, 285, 289, 303, 307, 350, 351, 352, 364, 387, 402, 403, 456, 458, 460, 472
Fround William Y.A. 118
Frycie Stanisław 379, 468
Fuss Diane 199, 464
- Gadol Joan Kelly 19
Gajewska Agnieszka 262, 311
Gajewski Krzysztof 294, 298, 460
Gallop Jane 283, 284
Gałczyński Konstanty Ildefons 431, 438, 456
Gawron Agnieszka 220, 235, 461
Gelder van Geert Jan 306, 468
Gellner Ernst 88
Genet Jean 69–77, 79, 85, 86, 116, 120, 174, 190, 191, 311, 461, 466, 468
George Stefan 26,
Gerstner David A. 18, 466
Giddens Anthony 32, 33, 36, 41, 461
Gide Andre 26, 35, 51, 52, 58, 62, 63, 65, 80, 132, 133, 159, 180, 200, 202, 244, 269, 299, 365, 409, 461, 465, 467
Gilmore David D. 332, 333, 343, 461
Ginsberg Allen 191
Gloeden Wilhelm von 26, 35, 62, 243, 458
Głowiński Michał 162, 457, 461
Goettel Ferdynand 448, 450, 461
Golding William 259
Gombrowicz Witold 10, 13, 97, 159, 170–176, 184, 202, 207, 225–228, 232, 238, 242, 250, 255, 256, 257, 311, 372, 427, 441, 451, 452, 456, 459, 461, 471,
Goncourt Edmond de 167
Gorgol Tadeusz 186, 187, 461
Gosk Hanna 243, 466
Graczyk Ewa 452, 461
Graff Agnieszka 183, 461
Gralewski Waław 436
Grand-Carteret John 133
Grochowiak Stanisław 383

- Guattari Felix 87, 91
 Guibert Herve 297
- Hadrian, cesarz rzymski, 127
 Hall Radclyffe 65, 94, 159, 162
 Halperin David M. 11, 20, 24, 26—
 27, 40, 42, 48, 54, 85, 458, 460, 461,
 468
 Harden Maksymilian 36, 131,
 134—140, 144, 146, 147, 148, 458
 Hawkes Henry 28
 Hegel Georg Wilhelm F. 247, 461
 Heidegger Martin 160, 391, 461
 Herbert Zbigniew 226
 Hertz Aleksander 324, 461
 Hezjod 324, 325
 Hildebrandt Janusz 432, 467
 Hirschfeld Magnus 60, 62, 63, 137,
 138, 159, 166
 Hłasko Marek 228, 236, 319, 382,
 383, 467
 Hobbes Thomas 114
 Hocqunghem Guy 91, 261
 Hohenau Friedrich von 135, 141
 Hohenzollern Wilhelm II 132, 134,
 135, 138, 147, 461
 Holderlin Friedrich 62
 Homer 324, 325
 Horney Karen 88
 Hornung Magdalena 452, 459, 461,
 468
 Housman Alfred Edward 421
 Hull Isabel 138, 461
 Hume David 114
 Hyży Ewa 47, 461
- Irigaray Luce 283, 284, 308
 Isenbiel Hull 138
 Iser Wolfgang 79
 Iwaszkiewicz Jarosław 13, 47, 58, 62,
 65, 163, 164—170, 174, 180, 202, 203,
 205, 215—216, 226, 232, 234, 236,
 242, 254, 263, 269, 270, 297, 304,
 346, 363, 372, 379, 404, 409—411,
 416—417, 441—443, 445—447,
 456, 461, 466, 471,
- Jabłonowski Władysław 111, 462
 Jabłoński Witold 174, 175, 184, 207,
 427, 456
- Jagielski Sebastian 9, 277, 462
 Jahn Friedrich Ludwig 448
 James Henry 39, 52, 366
 Janicka Elżbieta 10, 462,
 Janion Maria 41, 220, 251, 259, 267,
 309, 311, 462
 Jarośniński Zbigniew 432, 433, 456,
 457, 462
 Jarosz Krzysztof 70, 174, 466
 Jaroszyński Tadeusz 125, 126, 462
 Jarzębski Jerzy 453, 462
 Jasiński Bruno 432, 433, 456
 Jasińska-Wojtkowska Maria 331,
 462
 Jastrun Mieczysław 378
 Jastrzębski Włodzimierz 432, 462
 Jauss Hans-Robert 79
 Jaworski Stanisław 437, 456
 Jay Karla 159, 469
 Jędrzejczak Marcin 452, 459, 461,
 468
 Jöhling Wolfgang 425
 Jones Ernest 88
 Josman (pseud.) 304
 Joyce James 304, 460
 Jung Karl Gustav 89
 Junger Ernst 138
- Kafka Franz 39
 Kaliściak Tomasz 9, 13, 45, 162, 230,
 238, 273, 274, 408, 410, 416, 418,
 425—426, 462,
 Kamiński Aleksander 237
 Karcz Andrzej 331, 349, 462
 Karłowicz Jan 107, 109, 462, 467
 Kasproviczowa Maria 371
 Katz Jonathan N. 23, 24
 Kawafis Konstantinos 424—426
 Keats John 123
 Kemp Jonathan 280
 Kempa Beata 8
 Kerouac Jack 191
 Kertbeny Karl 60, 110
 Kęszycka Helena 49, 460
 el-Khoury Rodolphe 260, 463
 Kijowski Andrzej 403, 462
 Kinsey Alfred 86, 405
 Kirchner Hanna 353, 429, 464
 Kisielewski Stefan (Kisiel) 378
 Kitliński Tomasz 85

- Kleisingerowie A. i R. 132, 463
Kłak Tadeusz 436, 456
Kłosińska Krystyna 13
Kłosiński Krzysztof 13, 175, 410, 412, 462
Kłosowska Monika 18, 467
Kochanowski Jacek 9, 18, 41, 44, 46, 80—81, 84, 159, 462
Kohlrausch Martin 36, 131, 462
Kolbuszewski Jacek 326, 462
Komendant Tadeusz 18, 95, 460
Konkowski Andrzej 350, 352, 354, 359, 361, 364, 366, 370, 462
Kopacki Andrzej 112, 161, 166, 203, 220, 268, 346, 379, 414, 466
Kopaliński Władysław 440, 457
Kopciewicz Lucyna 342, 459
Kopeć Zbigniew 220, 253, 295, 305, 462
Korfanty Wojciech 144, 147
Korsak Tadeusz 452, 459, 461, 468
Kosińska Agnieszka 350, 372, 462
Kosofsky Sedgwick Eve 18, 37, 39, 47, 48, 51, 52, 80, 83, 91, 105, 112, 116, 117, 206, 225, 230, 235, 289, 326, 366, 373, 462, 463, 467
Kostrzewa Yga 108, 187, 461
Kościelski Józef 144—146, 457
Kozikowski, Edward 127, 463
Krafft-Ebbing Richard von 36, 61, 64, 83, 105, 107, 112, 114, 132, 138, 162, 406, 463
Krajewska Wanda 110, 111, 463
Krasuska Karolina 39, 303, 459
Kristeva Julia 190, 262, 263, 282, 284, 463
Krupp Friedrich Alfred 36, 133, 135
Kryczyńska Anna 75, 464
Kryński Adam A. 107, 109, 467
Krzeszowiec Marcin 184, 213, 427, 456
Krzyszpień Jerzy 27, 55, 158, 459
Krzywicka Irena 164, 182, 202, 355, 356, 463
Kubiak Stanisław 432, 467
Kubiak Zygmunt 419
Kubicki Władysław 302, 458
Kunce Aleksandra 163, 463
Kunzel Robert 54
Kuśniewicz Andrzej 324, 463
Kuźma Erazm 225, 463
Kwileccy rodzina 141, 142
Lacan Jacques 80, 86, 87—101, 237, 240, 460, 464, 472
Lalewicz Janusz 70
Lane Christopher 90, 460
Laporte Dominique 260, 262, 463
Lauretis Teresa de 40, 94, 463
Le Moigne Nicolas 36, 131, 132, 134, 135, 136, 463
Lechoń Jan 230, 231, 234, 430
Lecomte Raymond de 135, 136
Lee Ang 198, 199, 200, 201
Lehr-Splawiński Tadeusz 109, 465
Leopolita Jan 108
Leszkowicz Paweł 8, 9, 85, 463
Lévi-Strauss Claude 303
Lévy Robert 99, 463
Lewin Jerzy 80, 460
Libera Antoni 272
Lis Renata 286, 458
Lisowski Jerzy 78, 466
Lisowski Krzysztof 404, 463
Locke John 114
Lovaas Karen E. 40, 461
Loyola Ignacy 458
Lynar Johannes von 141
Łebkowska Anna 52, 463
Łoch Eugenia 391
Łotman Jurij 162, 181, 463
Łukasiewicz Małgorzata 112, 203, 268, 379, 466
Maccubin Robert 31, 468
Mach Wilhelm 10, 13, 203—207, 229, 231, 236, 269, 297, 378—403, 456, 460, 463, 465, 467, 469, 478, 480, 482
Maciąg Włodzimierz 282, 430, 454, 463
Mackiewicz Józef 236
MacLennan Karen Jacobsen 306, 463
Madyda Aleksander 323, 325, 328, 339, 464
Magnone Lena 89, 464
Maiwald Stefan 435, 464
Majewska Ewa 196, 459
Majka Rafał 45
Makarewicz Juliusz 163

- Makowiecki Stanisław 161, 464
Mann Tomasz 80, 237, 254, 280, 299
Mapplethorpe Robert 58
Margański Janusz 26, 121, 183, 458, 460, 461
Marinetti Filippo T. 437
Marks Karol 78, 402, 403
Marlowe Christopher 200
Marx Jan 438, 464
Matuszek Dawid 13
Matuszewski Krzysztof 18, 95
Matuszewski Ryszard 379, 382, 383
Mauriac Francois 269, 458
Mayer Hans 75, 78, 464
Mazurkiewicz Filip 13
McGarr Molly 54
McIntosh Mary 23
Melville Herman 52, 366
Mencwel Andrzej 249, 464
Meténier, Oscar 133
Meyer Moe 106, 464
Meyer Richard 199, 464
Mickiewicz Adam 211, 374, 382
Milas Edward 383
Miłosz Czesław 221, 250, 252, 264, 325, 404, 427, 431, 464
Mischler Gerd 435, 464
Mizerka Anna 106, 464
Mizielińska Joanna 44, 464
Moltke Helmut von 135
Moltke Kuno von 36, 134–140, 144, 146–148, 458
Montaigne Michel de 200
Moon Perry 76, 85, 464
Morawiec Arkadiusz 405, 464
Morris Desmond 364, 464
Moscovici Serge 303, 304, 308, 464
Moser Veronica 284
Mosse George M. 37, 159, 160, 201, 433, 435, 444, 448, 449, 464
Motyka Lucjan 385
Mrożek Sławomir 277
Musiał Grzegorz 44, 108, 184, 185, 190, 191, 192, 422, 426, 427, 456
Mycielski Zygmunt 264, 464

Nadolski Waclaw 124, 464
Najmabadi Afsaneh 36, 464
Nałkowska Zofia 353, 364, 429, 464
Nasierowski Jerzy 186
Nastulczyk Tomasz 9, 17, 45, 57, 202, 465
Niedźwiedzki Władysław 107, 467
Nietzsche Fryderyk 111, 113, 116, 117, 464
Niklewicz Piotr 445, 465
Nordau Max 113, 118, 122, 125, 465
Norton Rictor 24, 27, 31, 48, 50, 52, 54, 56–59, 62, 65, 158, 465,
Norwid Cyprian Kamil 374
Nowacki Dariusz 219–221, 223, 228, 232, 236, 237, 238, 244, 251, 254, 267, 292, 465
Nowaczyński Adolf 113–124, 128, 123, 323–325, 328, 461, 465
Nowaczyński Piotr 323–325, 328, 461, 465, 466
Nowak Samuel 19, 41, 45, 464, 465
Nowakowski Józef 326, 462
Nowakowski Marek 186–188, 226, 236, 456
Nowakowski Piotr 35, 467
Nowicki Adam 141, 142
Nowicki Światosław F. 247, 461
Nussbaum Martha C. 24, 461
Nycz Ryszard 427

Oczko Piotr 9, 17, 19, 45, 57, 202, 465
Oko Dariusz 8, 261
Okopień-Sławińska Aleksandra 162, 461
Olejniczak Józef 325, 465
Olszewski Tadeusz 184, 418, 425, 426, 427, 428, 465
Ołdakowska-Kufłowa Mirosława 323, 325, 341, 344, 463, 464, 465
O'Murray Stephen 42, 464
Ortega y Gasset Jose 445, 465
Osińska Krystyna 189, 468
Ostolski Adam 326, 462
Otwinowski Stefan 383, 465

Pankowski Marian 184, 186, 207, 426, 427
Papiescy Agnieszka Robert 216, 456
Parandowski Jan 127, 128, 375, 440, 441, 456, 463
Pasewicz Edward 191, 193, 197, 456
Pasolini Pier Paolo 420, 421
Pater Walter 123, 368, 373, 374

- Pawłowicz Krystyna 8
Peiper Tadeusz 431, 437, 456
Pelczar Michał Abel 266, 311
Penn Donna 22
Piasecki Stanisław 234, 440–442, 465
Pietkiewicz Barbara 423, 465
Pilot Marian 383
Piłsudski Józef 432
Pisanello (właśc. Pisano Antonio) 411
Piwowski Marek 277
Platon 62, 426
Poliziano Angelo 28
Pollak Ellen 306, 465
Pollard Patrick 65, 132, 133, 243, 465
Poradecki Jerzy 203, 204, 379, 391, 401, 403, 465
Porter Cole 21
Pospiszyl Kazimierz 285, 460
Potkański Jan 220, 242, 297, 465, 466
Proulx Ann 198, 200, 201
Proust Marcel 39, 58, 65, 180, 231, 235, 269, 280, 357, 368, 426, 466
Provencher Denis M. 82, 261, 466
Pruszczyński Robert 297, 304, 308, 309, 466
Putrament Jerzy 226

Queensberry John Douglas 373

Rabaté Jean-Michel 90, 460
Rabski Władysław 140
Rais Gilles de 375
Rank Otto 88, 305, 466
Remarque Erich Maria 435
Reszke Robert 327, 460
Riedel Georg 137, 138
Riefenstahl Leni 201
Rimbaud Arthur 76, 191, 420
Ritz German 13, 31, 42, 47, 53, 112, 160, 161, 162, 163, 166, 167, 168, 172, 176, 178, 203, 205, 220, 243, 267, 268, 269, 297, 346, 357, 379, 385, 392, 414, 421, 425, 442, 443, 452, 459, 461, 466, 468
Rochefoucauld Francois de 238
Rocke Michael 28, 30, 57, 466
Rogozińska Irena 269, 461
Romaniuk Radosław 216, 456
Romanowicz Antoni 187
Rosario Vernon A. 132, 466
Różewicz Tadeusz 236
Ruggiero Guido 24
Rybicka Elżbieta 163
Rydz-Śmigły Edward 432

Sade de Donatien Alphonse F. 283, 286, 458
Sadger Isidor 88
Sadkowski Wacław 219, 466
Salij Jacek OP 302, 458
Sandauer Artur 220, 221, 226, 227, 268, 466
Sartre Jean-Paul 40, 67–86, 174, 190, 249, 391, 464, 466, 471
Schehr Lawrence 132, 466
Schilling Ewa 195–197, 202, 457
Schnitzler Artur 89
Schreiber Daniel-Paul 274
Schulz Brunon 170, 236
Sebastian św. 362, 368, 373, 377
Shakespeare William 28, 29, 304, 460, 467
Siekierzyńska Barbara 224
Sienkiewicz Henryk 167, 265
Sihvola John 24, 461
Sikora Ireneusz 324, 466
Sikora Tomasz 44, 261, 263, 324, 465, 466
Sikorska Lidia 405, 459
Skucha Mateusz 9, 46, 47, 405, 468
Skwara Marta 404, 466
Skwieciński Piotr 10
Skwierczyński Krzysztof 28, 466
Sławek Tadeusz 204, 466
Sławiński Janusz 162, 366, 467
Słonimski Antoni 439–441, 449–451, 457
Smith Bruce R. 28–31, 467
Sobański Antoni 431, 457
Sołtysik Marek 353, 371, 467
Sprusiński Michał 433
Spychalski Marian 385
Stadele Anton 137
Stanisławczyk Barbara 382, 467
Staroń Andrzej 54, 458
Starowicz-Lew Zbigniew 415, 463
Stasińska Agata 18, 467
Stasiuk Andrzej 45, 206, 207–210, 457

- Steakley John D. 106, 131, 134, 467
 Steinbeck John 299
 Stempowski Jerzy 325, 465
 Stern Anatol 432, 436, 457
 Stevenson Louis 95
 Stewart Alan 28, 467
 Stockinger Jacob 68, 79
 Stomma Ludwik 332, 343, 467
 Strykowski Julian 108, 226
 Sugiera Małgorzata 91, 241, 459
 Sullivan Nikki 54
 Sulżycka Alina 32, 461
 Summers Claude J. 68, 467
 Swen-Czachorowski Stanisław 273
 Sylva Carmen (właśc. Elżbieta zu Wied) 167
 Symonds John Addington 23, 35, 50, 58, 65, 243
 Synoradzka-Demadre Anna 224, 232, 234, 251, 253, 272, 273, 317, 319, 455, 467
 Sygniewski Zbigniew 8, 463
 Szarota Tomasz 431, 457
 Szaruga Leszek 404, 467
 Szczur Przemysław 52, 467
 Szczygielski Mariusz 193–195, 197, 457
 Szuchiewicz Włodzimierz 324
 Szymanowski Karol 26, 35, 62, 65, 170, 174, 175, 180, 214, 234, 363, 412, 462
 Szymańczak Zbigniew 432, 467
 Szymańska Irena 234, 250, 251, 272, 467

 Śmieja Wojciech 35, 58, 185, 213, 233, 243, 409, 423, 426, 442, 461, 467
 Świętochowski Aleksander 118, 123

 Tamagne Florence 35, 38, 158, 467
 Tatkiewicz Anna 332, 458
 Tausk Victor 88
 Teokryt 63
 Terentowicz-Fotyga Urszula 163, 467
 Termer Janusz 296, 379, 381, 382, 384, 467
 Thomas Calvin 261, 468
 Thoreau Henry D. 204, 466
 Tinder Glenn 332, 468

 Tkaczyszyn-Dycki Eugeniusz 190, 192, 373, 422, 427, 469
 Todd Ormsbee John 54
 Tokarczuk Olga 39, 459
 Tołstoj Lew 111, 446
 Tomasik Krzysztof 9, 184, 223–224, 235, 468
 Tomasik Tomasz 10, 468
 Tomasik Wojciech 419, 468
 Tomasz z Akwinu 279
 Tomczok Marta 238, 462, 471
 Tournier Michel 297
 Traister Bryce 10
 Tretiak Andrzej 111, 112, 468
 Trumbach Randolph 31, 468
 Trzebiński Andrzej 10, 462
 Turowska Maria 189, 468
 Tuwim Julian 430, 457
 Twardowski Samuel 415
 Tyrmand Leopold 378, 383, 468

 Uliasz Stanisław 326, 462
 Ulrichs Karl Heinrich 60, 62, 133
 Urbański Piotr 31, 468

 Vargo Marc E. 138, 468
 Verlaine Pierre 111, 420
 Vicinius Martha 21, 22, 39, 468
 Villon Franciszek 78
 Vincenz Stanisław 10, 13, 323–349, 457, 461, 462–466, 468, 471, 478, 480, 482
 Vivien Renée 35
 Walas Teresa 221, 225, 468
 Warkocki Błażej 8, 9, 44, 45, 51, 164, 189, 206–209, 425, 463, 468, 478, 480, 482
 Wat Aleksander 432
 Weeks Jeffrey 17, 23, 24, 25, 36, 44, 56, 468
 Weindel Henri de 133
 Weininger Otto 354
 Wells Herbert George 401
 Werfel Franz 89
 Wergiliusz 198, 199–201, 457
 Weseli Agnieszka 38, 468
 Westphal Karl F.O. 60, 133
 White Edmund 69, 74, 75–77, 468
 Whitman Walt 58, 210, 243, 404, 409, 466

- Wierzyński Kazimierz 265, 433—435, 438—440, 457
Wiktiuk Roman 189, 468
Wilde Oscar 12, 35, 38—39, 48, 50—52, 61, 63, 65, 80, 100, 105—129, 130, 132, 160, 202, 363, 365, 368—369, 371—375, 377, 460, 462, 464, 465, 468, 472, 477, 479, 481,
Winckelmann Johann Joachim 35
Witcombe Mike 278, 283, 284, 469
Witkiewicz Stanisław Ignacy (Witkacy) 170, 236, 449, 450, 451, 457
Witkowski Michał 108, 186, 426
Wittlin Józef 325, 465
Wittman C. 159
Włodek Adam 383, 384
Wojnakowski Ryszard 435, 464
Wojtyła Karol 214
Wolny-Hamkało Agnieszka 190, 469
Woods Gregory 414, 469
Worcell Henryk 353
Wyka Kazimierz 379, 382, 385, 469
Wyrobisz Andrzej 17, 18, 24, 108, 110, 469
Wyrzykowski Stanisław 116, 117, 464
Wysłouch Seweryna 350, 361, 364, 371, 372, 469
Yep Gust A. 40, 461
Young Allen 159, 469
Zabłocki Krzysztof 73, 461
Zawiszewska Agata 107, 112, 114, 115, 164, 355, 463, 469
Zaworska Helena 432, 456, 457, 462
Žižek Slavoj 88
Zola Emile 111
Zygmunt Michał 191, 192, 457
Żeleński Władysław (Boy) 107, 164, 165, 167, 180, 191, 280, 368, 451, 466
Żurawiecki Bartosz 191—194, 457

Wojciech Śmieja

Homosexuality and Polish Modernity Sketches on Theory, History, and Literature

Summary

The first out of five parts that comprise *Homosexuality and Polish Modernity. Sketches on Theory, History, and Literature*, presents theoretical and methodological issues. Articles in this part provide the quintessence of discussions on the history of sexuality, methodology (constructionism vs. essentialism), the status of psychoanalysis, as well as their relations with the queer theory. The most important postulate that comes as the aftermath of these disputes is the question of extending local knowledge. The reception of international studies has always been uncritical, the result of which was the acquisition of cognitive schemata that are not necessarily adequate in the context of Polish studies. One of these schemata might be the assumption that the category of the homosexual emerges in Polish society and culture according to the same models (defined by Michel Foucault) as it happened in Western Europe. This may, however, lead to the neglect of the fact that description done by Foucault is not the only possible one. Furthermore, Foucault himself regarded it as a mere sketch which needs to be specified more precisely. Regardless of the extent to which we consider Foucault's ideas expressed in *The Will to Knowledge* as final, we cannot, however, make it part of our everyday life. Therefore, to propose a Polish version of the "history of sexuality" is a burning issue. Otherwise, when undone, it will fail to depict a significant part of our cultural self-knowledge.

I satisfy my desire to write of a Polish version of the "history of sexuality" in the second part of this book. I explore the questions of the two homosexual scandals from the turn of the 19th and 20th centuries – that is, a scandal of Philip, Prince of Eulenburg, and a case of Oscar Wilde. Both the scandals on the European scale, are presented in the light of Polish public opinion and then contemporary politics. I have derived form documents form that époque, namely, the press, the general public texts, etc. The subject of the deeper reflection is the relation between a discursively constructed sexual and gender identity, and Polish national identity (then permanently threatened), which can be easily seen in the case of the scandal of Eulenburg.

The subsequent parts deal solely with literature. The part entitled *The Geopoetics of Masculine Sexuality* comprises three sketches, where the author analyses the relations between space and a feeling of desire from the Interwar Period to contemporary times. The provided analysis seems interesting, since Western European as well as American studies have a tendency to create big-city enclaves of freedom and homosexual ghettos with patterns of behavior and subcultures belonging there, whereas in the Polish agrarian tradition, such places did not even meet a chance to emerge. Therefore, there is a need to pose a question about the

space in Polish culture where this non-normative desire may be able to manifest itself, and in what way this space has been rendered in literature.

The fourth part of this book focuses on the personae of Jerzy Andrzejewski. His book, *Ashes and Diamonds*, has never been genuinely interpreted through the prism of gender studies. By presenting four approaches to Andrzejewski, the author makes an attempt to do so. The author of *Ashes and Diamonds*, posthumously doomed to literary purgatory, while in his lifetime interpreted from the political perspective, appears as a tragic misfit, and his works are viewed as a record of rejection, erotic obsession, and self-humiliation.

The final part of the book is devoted to the homosexual personae as well as motifs in the works of Stanisław Vincenz, Michał Choromański, Wilhelm Mach, and Krzysztof Boczkowski. Moreover, there is a sketch on the “ideology of the body” in the literature of the Interwar Period. The books analyzed here are read rather separately; however, juxtaposed next to others, they prove that even if not all of us “have a pink tongue” (the term used by Błażej Warkocki), it is still possible to hear it — this pink tongue — in literature more frequently than we might think.

Wojciech Śmieja

Homosexualité et modernité polonaise **Essais sur la théorie, l'histoire et la littérature**

Résumé

Dans la première des cinq parties de mon livre intitulé *Homosexualité et modernité polonaise*, je me focalise sur les questions théoriques et méthodologiques. Les articles y inclus constituent le résumé des discussions concernant l'histoire de la sexualité, la méthodologie (constructionnisme face à essentialisme), le statut de la psychanalyse et leurs relations avec la théorie de *queer*. La revendication majeure que j'y formule est celle ayant pour objectif de développer le savoir local. La réception des études étrangères était et est toujours dépourvue de sens critique. En effet, on adoptait dans le contexte polonais des schémas cognitifs qui n'y étaient pas tout à fait adéquats en admettant, par exemple, que la catégorie de « homo-sexuel » naît dans la société et culture polonaises selon le même modèle — décrit par Michel Foucault — et en même temps qu'en Europe occidentale. On oublie que le schéma de Foucault n'est pas le seul qui existe et que Foucault lui-même le traitait comme une sorte d'esquisse qui exige d'être précisé et élaboré davantage. Nonobstant le degré auquel on accepte la validité de la conception de Foucault incluse dans la *Volonté de savoir*, on ne peut pas la passer sous silence. La description de la variante polonaise de « l'histoire de la sexualité » est un devoir urgent; ne pas le faire, c'est négliger un espace très important de notre savoir culturel.

Dans la deuxième partie de mon livre, je satisfais ma volonté d'écrire sur la variante polonaise de « l'histoire de la sexualité ». J'y décris deux scandales homosexuels qui se sont produits à la charnière des XIXe et XXe siècles : le scandale lié à Philipp zu Eulenburg et le procès d'Oscar Wilde. Je présente ces deux scandales à l'échelle européenne dans le contexte de l'opinion publique polonaise et de la politique d'alors. Je m'appuie sur les documents de cette époque-là : la presse, des

essais de vulgarisation, etc. L'objet d'une analyse approfondie est bien la relation se produisant entre l'identité sexuelle et celle de genre discursivement constituées et l'identité nationale polonaise qui, à l'époque, est constamment menacée, ce qui est fort visible dans le cas de la réception du scandale concernant le prince Eulenburg.

Dans les trois parties suivantes, mes intérêts se concentrent déjà uniquement sur la littérature. La partie intitulée *Géopoétique de la sexualité masculine* comprend trois esquisses où j'examine les relations entre l'espace et l'expression de convoitise depuis l'entre-deux-guerres jusqu'à l'époque actuelle. L'analyse de ces relations me semble intéressante parce que les études des historiens américains et de ceux d'Europe occidentale s'occupant à la sexualité dénotent une tendance à former des enclaves de liberté à l'intérieur de grandes villes et des ghettos homosexuels avec les modèles de comportement et les sous-cultures qui y sont attribués, tandis que dans la culture agraire polonaise de tels endroits n'ont pas eu la possibilité de se constituer. En l'occurrence, il faut poser la question où et dans quel espace de la culture polonaise pourrait se concrétiser une convoitise n'étant pas conforme à la norme, ainsi que comment cet espace est/était présenté dans la littérature.

La quatrième partie de mon livre se concentre sur Jerzy Andrzejewski. Jusqu'à présent, on n'a pas encore proposé une vraie lecture genriste de son œuvre, et les quatre approches d'Andrzejewski que j'entreprends constituent une telle tentative. L'écrivain, condamné après sa mort à un purgatoire littéraire et, de son vivant, interprété à travers le prisme politique apparaît, dans la nouvelle lecture, comme un original tragique, et sa création, elle, comme une écriture de rejet, d'obsessions érotiques et d'auto-humiliations.

La dernière partie se compose des esquisses qui décrivent les personnages et motifs homosexuels présents dans la création de Stanisław Vincenz, Michał Choromański, Wilhelm Mach et Krzysztof Boczkowski, mais également d'une esquisse consacrée à « l'idéologie du corps » dans la littérature de l'entre-deux-guerres. Il est bien vrai que les ouvrages y analysés sont en état d'isolement, mais tout en apparaissant les uns à côté des autres, ils prouvent que même si pas « tout le monde a une langue rose » (expression de Błażej Warkocki), on peut toutefois l'entendre — cette « langue rose » — dans notre littérature plus fréquemment que l'on ne le penserait.

Wojciech Śmieja

Homosexualität und polnische Modernität Aufsätze über die Theorie, Geschichte und Literatur

Zusammenfassung

Im ersten Teil meiner fünfbändigen Bearbeitung unter dem Titel *Homosexualität und polnische Modernität* befasse ich mich mit theoretischen und methodischen Fragen. Hier werden die Diskussionen zusammengefasst rund um das Thema der Geschichte von Sexualität, Methodik (Konstruktivismus und Essentialismus), Status der Psychoanalyse und ihrer Stellung zur Queertheorie.

Das wichtigste Postulat, das sich für mich daraus ergibt, ist die Notwendigkeit der Entwicklung von lokalem Wissen. Die ausländischen Forschungen waren und sind immer noch unkritisch empfangen. Aus diesem Grund hat man im polnischen Kontext nicht ganz angemessene kognitive Schemata angenommen, aus denen sich ergab, dass die Kategorie des "Homosexuellen" in der polnischen Gesellschaft und in der polnischen Kultur nach dem selben Schema entsteht, wie die von Michael Foucault beschriebene Kategorie, und in der selben Zeit wie in Westeuropa. Man vergisst dabei, dass die Darstellung von Foucault nicht die einzig mögliche ist und selbst von dem Autor als skizzenhaft und nicht komplett betrachtet wurde. Egal, ob wir das Konzept von Foucault, das er in seinem Werk "der Wille zum Wissen" schildert als validiert annehmen, dürfen wir nicht darüber zur Tagesordnung übergehen. Das Bedürfnis, eine polnische Art der Geschichte der Sexualität zu beschreiben ist eine sehr wichtige Aufgabe.

Dieses polnische Modell der "Geschichte der Sexualität" erörtere ich im zweiten Teil meines Buches. Es werden hier Skandale von Filip Eulenburg und Oscar Wilde aus der Wende des 19. und 20. Jh. besprochen. Die zwei homosexuellen Skandale auf der europäischen Ebene beschreibe ich im Rahmen der polnischen öffentlichen Meinung und damaligen Politik. Ich nutze dabei die Dokumente aus der Zeit : aus der Presse, aus den Verarbeitungen u.a.

Im Mittelpunkt meinen Überlegungen steht das Verhältnis zwischen der diskursiven sexuellen und Geschlechtsidentität und permanent damals bedrohten polnischen nationalen Identität, was deutlich bei dem Eulenburg- Skandal ins Licht kommt.

Die drei weiteren Teile meines Buches sind der Literatur gewidmet. *Die Geopoetik männlicher Sexualität* besteht aus drei Skizzen mit Schwerpunkt auf der Analyse des Verhältnisses zwischen der Dimension und dem Ausdruck der Begierde seit der Zwischenkriegszeit bis in die Gegenwart. Diese Analyse ist für mich interessant, denn die Untersuchungen von westeuropäischen und amerikanischen Forscher der Sexualität weisen die Tendenz auf, dass es in den Metropolen Freiheitsbezirke gab, wo die Homosexuellen gewisse Verhaltensmuster und ihre Subkultur pflegen konnten. In der polnischen Agrarkultur gab es damals für solche Orte keinen Platz. Aus diesem Grunde sollte man die Frage stellen, wo, in welcher Dimension in der polnischen Literatur konnte sich die unnormative Begierde offensichtlich machen, und auf welche Weise tritt diese Dimension in der Literatur auf.

Das vierte Teil meines Buches handelt von dem Schriftsteller Jerzy Andrzejewski, dem Autor von *Asche und Diamant*. Bisher hatte er in der Genderliteratur keinen richtigen Platz gefunden, ich versuche das zu ändern.

Seine Werke waren nach seinem Tod "im literarischem Fegefeuer", er selbst wurde oft auf der politischen Ebene betrachtet. In der neuen Literatur gilt er als tragischer Outsider mit der Last von Ablehnung, erotischen Besessenheiten und Selbsterniedrigung.

Das letzte Teil des Buches besteht aus Skizzen über homosexuellen Gestalten und Motiven in den Werken von Stanisław Vincenz, Michał Choromański, Wilhelm Mach und Krzysztof Boczowski, sowie aus einer Skizze, die der „Körperideologie“ in der Zwischenkriegszeit gewidmet ist. Die Lektüren sind zwar nicht miteinander verbunden aber wenn sie nacheinander erscheinen, beweisen sie, dass selbst wenn wir nicht alle "die rosa Sprache" haben (Begriff von Błażej Warkocki), lässt sich diese "rosa Sprache" in unserer Literatur öfter hören, als wir vermuten.

Panu Zbigniewowi Kresowatemu dziękujemy
za udzielenie zgody na wykorzystanie
na okładce książki i stronach działowych obrazu
Jego autorstwa przedstawiającego podobiznę Wilhelma Macha

Redakcja: Barbara Konopka
Projekt okładki i stron działowych: Paulina Dubiel
Redakcja techniczna: Barbara Arenhövel
Korekta: Sandra Trela
Łamanie: Bogusław Chruściński

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-322-9
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-323-6
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
[e-mail:wydawus@us.edu.pl](mailto:wydawus@us.edu.pl)

Wydanie I. Ark. druk. 30,5. Ark. wyd. 33,5. Papier
Eco Book, 70 g. Cena 50 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

[Kup książkę](#)

Wojciech Śmieja Homoseksualność i polska nowoczesność

Autor wykorzystuje w swojej książce metodę *queer*, czyli bada poetyki i figury pożądania. Metodologia została tu jednak nie tyle sprowadzona z zagranicy, ile zlokalizowana, a więc osadzona na gruncie polskiej kultury i postawiona przed wyzwaniami płynącymi z polskiej literatury XX wieku. I choć *Homoseksualność i polska nowoczesność* nie jest syntezą, to punktowe odczytania proponowane przez Wojciecha Śmieję zarysowują całość. Autor sięga do twórczości pisarzy znanych (Jerzy Andrzejewski, Stanisław Vincenz) i rewindykuje pisarzy rzadziej przypominanych (Wilhelm Mach, Michał Choromański). Jednych i drugich czyta przy tym nowatorsko i kompatybilnie, stosując podobny zestaw pytań, które pozwalają zrekonstruować trzy podstawowe idee, jakie nowoczesność wymyśliła dla homoseksualności: odrzucenie, oswojenie i izolacja. To właśnie uznać można za zarys syntezy literackiej historii odmienności seksualnej w polskiej nowoczesności.

Z recenzji wydawniczej prof. dr. hab. Przemysław Czapliński

Książka Wojciecha Śmiei dojrzewała od wielu lat, a swój ostateczny kształt uzyskała w trakcie prac nad projektem badawczym NCN MAESTRO 4 *Męskość w literaturze i kulturze polskiej od XIX wieku do współczesności* realizowanym aktualnie na Uniwersytecie Śląskim. Wtedy też kwestia homoseksualności powracała wielokrotnie podczas spotkań seminaryjnych zespołu. Praca Śmiei jest po części ich efektem, znakomitą, odkrywcą studium, którego po prostu nie da się pominąć w badaniach nad męską homoseksualnością i jej śladami w literaturze polskiej.

Prof. dr hab. Adam Dziadek

Wojciech Śmieja, 1977, badacz literatury, adiunkt w Zakładzie Poetyki Historycznej i Sztuki Interpretacji UŚ, wykładowca „gender studies” UW. Zajmuje się literaturą dwudziestolecia międzywojennego, literaturą powojenną i współczesną. Szczególnie interesują go zagadnienia związane z kwestiami genderowymi (ekspresje nienormatywnych seksualności, studia nad męskością/odmianami męskości). Opublikował *Literatura, której nie ma. Szkice o polskiej „literaturze homoseksualnej”* (Universitas, 2010), a także wiele artykułów i szkiców w czasopismach „Pamiętnik Literacki”, „Teksty Drugie”, „Przestrzenie Teorii”, „Kultura Współczesna”, „Przegląd Kulturoznawczy” i in. Wojciech Śmieja jest również autorem licznych (foto)-reportaży (zbiór *Gorsze światy. Migawki z Europy Środkowo-Wschodniej*, Warszawa 2012) publikowanych na łamach m.in. „Polityki”, „Przeglądu”, „Kontynentów”, „Nowej Europy Wschodniej”.

Więcej o książce

CENA 50 ZŁ | ISSN 0208-6336
(+ VAT) | ISBN 978-83-8012-323-6

